

MANTIQ FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH XUSUSIYATLARI

Khudoynazarov Egambergan Madrakhimovich

Mamun Universiteti dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8378464>

Annotatsiya: Maqolada ta'limning bo'lg'usi boshlang'ich sinf o'qituvchilarning mantiqiy tafakkurini shakllantirish masalalari va kichik maktab o'quvchilarining fikrlash xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Tafakkurning aniq tafakkurdan mavhum mantiqiy tafakkurga o'tish ketma-ketligi asoslanadi, mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: mantiqiy tafakkur, hayoliy fikrlash, tasvirlash, tasavvur, ob'ektiv voqelik, boshlang'ich ta'lim, innovatsion texnologiyalar, idrok, tahlil.

KIRISH

Yosh avlodni yangi O'zbekistonning kelajagini ta'min etuvchi komil inson sifatida tarbiyalash bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. Hozirgi paytda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalashga alohida e'tibor bermoqda.

So'nggi yillarda mamlakatda ta'lim-tarbiya tizimining sifati va samaradorligini oshirish, o'quvchi va talaba yoshlarda zamonaviy bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, ta'lim tizimlari hamda ilm-fan sohasi o'rtasida yaqin hamkorlik va integratsiyani, ta'limning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash borasida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Bugungi kunda mantiqiy fikrlash har bir sohada muhim ahamiyat kasb etmoqda, shuningdek ta'lim tizimida ham. Mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini egallash inson uchun eng muhim hisoblanadi, chunki mantiqiy fikrlash bilan u ob'ektiv voqelikni tushunishda katta muvaffaqiyatlarga erishishi va shaxs sifatida muvaffaqiyat qozonishi mumkin. Shuning uchun ham ta'limning dastlabki bosqichida o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini shakllantirishga alohida ahamiyat beriladi. O'quvchilarni mantiqiy fikrlashga o'rgatishda o'qituvchi birinchi navbatda o'quvchilarning psixologik rivojlanishiga e'tibor berishi kerak: ularning ob'ektiv voqelikni tushunishga intilishini rag'batlantirish, ijodkorlikka qiziqishni rivojlantirish, xotira, nutq, tasavvur qobiliyatlarini rivojlantirish.

Abstrakt fikrlash malakalarini egallash talabalarga mantiqiy masalalarni yechish va ob'ekt yoki hodisaning ichki xususiyatlaridan kelib chiqib xulosalar chiqarish imkonini beradi. Astasekin, aqliy faoliyat usullarini o'zlashtirgan holda, kichik maktab o'quvchilari mantiqiy fikrlash orqali muammolarni hal qilish tajribasini boyitadilar. Bu jarayon analitik ko'nikmalarni rivojlantirish va tizimli bilimlarni shakllantirish bilan birga keladi. Talabalar taqqoslash, farqlash, taqsimlash, yozishmalar, tahlil qilish, umumlashtirish kabi usullardan foydalanadilar. Ko'rsatilgan usullar, ayniqsa, matematika va tilshunoslik bo'yicha topshiriqlarni bajarishda qo'llaniladi. Bolalar tafakkurini rivojlantirishning yangi bosqichi rasmiy mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini egallash bo'lib, o'quvchilar modellashtirish, "o'zaro" taqqoslash va umumiy munosabatlarni aniqlash orqali o'tadilar.

Boshlang'ich ta'limning muhim vazifalaridan biri o'quvchilarda ilmiy tushunchalar va ularning o'zaro munosabatlarini shakllantirish uchun birlamchi pedagogik shart-sharoitlarni yaratishdir. Talabalar allaqachon atrofdagi voqelik haqida umumiy tasavvurga ega bo'lib, endi ular ob'ektlarning xususiyatlarini aniqlab olishlari, ularning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashlari va tavsiflashlari kerak. Talabalar tomonidan tushunchalarni bosqichma-bosqich

o'zlashtirish uchun o'quv materialini izchillik va uzluksizlik tamoyiliga asoslangan holda taqdim etish kerak, uni ishlab chiqish jarayonida ular narsa va ob'ektlarning funktsional xususiyatlarini aniqlash ko'nikmalarini egallaydilar. Bu belgilarga asoslanib, bolalar mantiqiy aloqalarni o'rnatadilar, masalan: meva, sabzavotlar, uy hayvonlari, juft raqamlar va boshqalar. Agar o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga tegishli e'tibor berilmasa, u holda ular o'zlarining muhim xususiyatlarini aniqlay olmaydilar. ob'ektlar va ularni tasniflash. O'rganishning keyingi bosqichlarida o'quvchilarda nafaqat individual, balki umumlashtirilgan xususiyatlarni ham aniqlash ko'nikmalari shakllanadi. Masalan, siz uy yoki yovvoyi hayvonlarning, yopiq o'simliklarning va boshqalarning umumiy xususiyatlarini aniqlashingiz kerak.

Tabiatdagi narsalarning o'zaro bog'liqligi haqidagi tushunchalarni o'zlashtirish uchun o'quvchilar ma'lum harakatlar (operatsiyalar) bajarishlari kerak. Demak, o'quvchi o'ziga tanish bo'lgan predmetni (narsani) aniq vaziyatda aqliy tasavvur qilishi va tasvirlashi kerak. Shundan so'ng o'qituvchi tushunchani umumlashtiradi va uni yangi sharoitda tasvirlashni so'raydi. Bunday holda (boshqalarida bo'lgani kabi) innovatsion texnologiyalar, usullar va usullardan foydalanish tavsiya etiladi. Amaliy tajriba va tahlillar shuni ko'rsatadiki, mantiqiy fikrlashni o'rgatish jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish, afsuski, nazariy va empirik jihatdan o'zini oqlamayapti. Bu sohada pedagogik tajriba yetarli emas. Shu bois boshlang'ich sinf o'quvchilariga innovatsion pedagogik texnologiyalar yordamida mantiqiy fikrlashni o'rgatish muammosi bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu masalani hal etish boshlang'ich ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega. Buning uchun, birinchi navbatda, o'quvchilarning tanqidiy tafakkurini izchil rivojlantirishga qaratilgan o'quv materiallarini taqdim etish, o'qituvchilarni o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion texnologiyalar, xususan, kompyuter texnologiyalari bilan jihozlash zarur.

References:

1. Mirziyoyev SH.M "Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz" – Toshkent "O'zbekiston ". 2017-yil.
2. Побединская И.В. Развитие логического мышления и творческих способностей учащихся в начальном звене // Начальная школа. – 2009. - № 4.
3. – С.110-116.
4. Реан А.А., Бордовская Н.В., Розум С.И. Психология и педагогика: Учебник для вузов. – СПб: Питер, 2009. – 432 с.
5. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования. – М.: Прогресс, 2008. – 410 с.
6. М.Е.Жумайев, Z.G' Tadjieva. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. (OO'Y uchun darslik.) T.: "Fan va texnologiya" 2005-y.
7. Madraximovich, K. E., & Ruzimovich, Y. J. (2021). Application of Problem-Based Teaching Methods in the Development of Mathematical Thinking Skills of Students. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 43-47.
8. Khudoynazarov, E. (2023). THEORETICAL FOUNDATIONS OF GROWING LOGICAL THINKING OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 3(5), 33-37.

9. Madрахimovich, K. E. (2023). Didactic Principles of Developing Logical Thinking in Students. *New Scientific Trends and Challenges*, 97-100.
10. Худойназаров, Э. М., & Бекметова, З. З. Қ. (2022). ЎҚУВЧИЛАРДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ВА МЕТОДИК АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(12), 1099-1107.
11. Эгамберган, Х. М., & Хўжаниёзова, Ш. Б. (2023). АЛ-ХОРАЗМИЙ-БАРЧА ЗАМОНЛАРНИНГ ЭНГ УЛУҒ МАТЕМАТИГИ. *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(1), 4-10.
12. Худойназаров, Э. М., & Авезова, Д. Ғ. Қ. (2023). ИНСОН ФИКРЛАШИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 310-317.
13. Худойназаров, Э. М., & Авезова, Д. Ғ. Қ. (2023). ЎҚУВЧИЛАРДА МАНТИҚИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 289-297.
14. Сатлиқов, Ғ. Р., & Худойназаров, Э. М. (2022). ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ЎҚУВ-БИЛИШ ФАОЛЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ МУҲИМ ОМИЛЛАР. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(7), 800-805.
15. Мадрахимович, Э. Х., & Ражабова, С. М. (2022). ЭВРИСТИК МЕТОД ЁРДАМИДА БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИ ЎҚУВ ФАОЛЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕТОДЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(12), 315-323.
16. Худойназаров, Э. М., & Дўсчанова, М. М. (2022). БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМДА ЎҚУВЧИЛАРДА ТАЯНЧ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(12), 1108-1115.
17. Xudoynazarov, E. M., Xasanova, D. S. Q., & Rimboyev, N. M. Q. (2022). МАТЕМАТИК BOSHQOTIRMALAR-BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA O 'QUVCHILAR O 'QUV FAOLIYATINI OSHIRISH VOSITASI SIFATIDA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(6), 174-181.
18. Худойназаров, Э. М. (2020). Устные упражнения как основа формирования и развития деятельности математического мышления у учащихся начальных классов. *International scientific review*, (LXXI), 93-94.
19. Худойназаров, Э. М., & Бобожонов, А. Б. СИНФДАН ТАШҚАРИ ИШЛАРДА ЎҚУВЧИЛАРИДА МАНТИҚИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИИНОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ.
20. Худойназаров, Э. М. (2022). СИНФДАН ТАШҚАРИ ИШЛАР ЎҚУВЧИЛАР МАНТИҚИЙ ФИКРЛАШИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА: <https://doi.org/10.53885/edinres>. 2022.8. 08.032 Худойназаров Эгамберган Мадрахимович, катта ўқитувчи, Урганч давлат университети. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (8), 207-211.